

OM DE I DE SIDSTE 50 AAR
[1833—1883]
FOREGAAEDE FORANDRINGER I DEN DANSKE
FAUNA, NAVNLIG I SJÆLLAND

AF

NICOLAI HOLTEN,
FORSTRAAD.

Der er forløbet lidt over halvhundrede Aar, siden jeg fik mit Hovedopholdssted forlagt fra Kjøbenhavn til Landet, da jeg den 4de Oktober 1833 reiste fra Hovedstaden til Skovridergaarden paa Grevskabet Bregentved for at lære det practiske Skovvæsen. Den Interesse, jeg altid ligefra min Barndom har havt for Naturen, fik derved fuld Næring i et tidligere ukjendt Omfang, og skjøndt den altid ved Spadseretoure, ved at ligge paa Landet og ved at besøge Beslægtede, som boede paa Landet, var holdt ilive, var det dog først ved at komme til at leve for bestandigt i Naturen, at den ret fik sin Hunger tilfredsstillet. Naar man, saaledes som jeg, i halvhundrede Aar har vandret omkring i Skov og Mark med opmærksomt Blik paa alt det Levende, der frembød sig for Eens Blik, saa har man seet store Forandringer foregaae i den levende Natur, og det er med den Overbeviisning, at det kan have sin Betydning, at et saadant Stykke halvhundredeaarig Autoscopie bevares, at disse Bemærkninger ere nedskrevne.

Man er meget tilbøielig til at betragte de givne Forhold i Naturen som noget Stabilt, medens en omhyggelig Iagttagelse netop viser stadige Forandringer, der for den levende Naturs Vedkommende blive saa meget større, som Menneskets rastløse Virken har en saa mægtig Indflydelse paa de Forhold, der ere Betingelser for de levende Væseners Existents. Agerbrugets Udvikling og Skovbrugs Indførelse, der netop er foregaaet i det halve Aarhundrede, hvorom her er Tale, har virket mægtigt paa den danske Fauna, og det er vel værdt at lægge Mærke til, at medens mange af de levende Skabninger skye disse Innovationer som deres argeste Fjende, ere der andre, der befinde sig meget vel ved at træde i et nøiere Forhold til Menneskene, navnlig naar der vises dem lidt Interesse og Opmærksomhed. Saaledes er Stæren bleven Huusfugl i Kjøbenhavn, efterat man havde faaet det Indfald at ophænge Stærkasser. At Menneskets Efterstræbelser i mange Tilfælde har været den væsentligste Aarsag til Dyrearters Udryddelse eller betydelige Aftagen, er en afgjort Sag, men efter en ganske anden og større Maalestok er Faunaen bleven paavirket ved de forandrede Livsvilkaar, som Kulturen har fremkaldt, og som have ophævet de nødvendige Betingelser for Arternes Existents. Ved i det Følgende at omtale de enkelte Arter specielt skal der blive gjort Rede for disse Forandringer i Livsvilkaarene, forsaavidt de maae antages at have haft Indflydelse paa Artens Undergang eller Aftagen. Tillige bemærkes, at endskjøndt det er en afgjort Sag, at man overalt i Danmark vil kunne paavise lignende Forandringer som de, der her skulle omtales, indskrænker jeg mig dog til hovedsagelig at behandle Forholdene for Sjællands Vedkommende, hvor jeg er bleven bedst istand til at gjøre de fornødne Iagttagelser.

Kronvildt [*Cervus elaphus*] forekom for et halvt Aarhundrede siden temmelig hyppigt i Sjællands Skovegne, men langt fra overalt. Navnlig fandtes det i betydelig Mængde i det store Skovcomplex ved Fredriksborg, i hvilken Egn det var en saadan Plage for de til Skovene grændsende Jordbrugere, at Drengene om Natten maatte holde Vagt ved Sæden, hvor de for at bortskræmme Krondyrene afbrændte smaa Bunker Krudt, der lagdes paa en flad Steen. Dette er fortalt mig af gamle Mænd, som selv i deres Drengaar have maattet udføre denne Vagttjeneste. At Kronvildtet i Gribskov har været Gjenstand for Krybskytters Efterstræbelser, har jeg erfaret ved, at nedgravede, sammen-

rullede Krondyrhuder to Gange i min Embedstid ere blevne opgravede i Tørvemoser ved Gravning af Plantehuller, hvorfra man med høi Grad af Sandsynlighed kan slutte, at slige nedgravede Huder næppe ere sjældne, og desuden fortæller Sagnet, at saltet Kjød af Krondyr var en almindelig Bondekost, navnlig i Græsted. Desuden forekom Kronvildt i den store Porsmose ved Holmegaard og i Sorø Academies Skove, hvorfra det streifede omkring, undertiden temmelig langt fra dets egentlige Opholdssteder, og jeg erindrer saaledes een Gang at have seet en Kronhind i Qværede Vænger lidt Nord for Thureby Station, og at der paa en Jagt i Meerløse Skov af Klapperne blev seet 5 Stk. Kronvildt. Kronvildtet i Fredriksborgs Omegn blev lidt efter lidt skudt bort ved Forstvæsenets Foranstaltning, og de sidste Krondyr ere, saavidt jeg har bragt i Erfaring, skudte i Nyhegn og Munkevang i Aaret 1846. Fra Porsmosen og Sorø Academies Skove ere Krondyrene lidt efter lidt forsvundne og sandsynligviis noget tidligere, end Tilfældet var i Fredriksborgs Omegn, men i ethvert Tilfælde er det over 30 Aar siden, at de existerede i fri Tilstand paa Sjælland. I Jylland findes der endnu en lille Rest tilbage paa Grund af, at nogle faae Godseiere interessere sig for at conservere dette majestætiske Dyr, hvis Skadelighed for Mark og Skov dog er saa stor, at Enkeltes Liebhaverie ikke vil forslaae til at forebygge dets Tilintetgjørelse. At det aftager i Antal Aar for Aar er en Kjendsgjerning, og altsaa vil det ogsaa der forsvinde.

Daavildtet [*Cervus dama*], der ikke oprindeligt har havt hjemme i Danmark, havde desuagtet fundet Forholdene her i Landet særdeles gunstige for sit Velvære, og det var for halvtredsindstyve Aar siden meget talrigt, navnlig i det sydlige Sjællands større Skovstrækninger, f. Ex. i Vallø og Vemmetofte, i Bregentved, Jomfruens Egede, Lystrup, Beldringe, Gisselfeld Skove og i Knuds Skov. Det var saa talrigt, at man af og til kunde see Rudeler paa 60 à 70 Stk., og sjældent kunde man ved Aftenstid passere Landeveien imellem Thureby og Tappernøie uden at see Daavildt paa Markerne eller i de tilstødende Skove. Grev A. W. Moltke kunde i Feisttiden forære sine Venner 20 à 30 Daahjorte, der for den langt overveiende Deel bleve skudte udenfor Dyrehaverne, og i Jagttiden kjørte de saakaldte Kalvevogne 1 à 2 Gange ugentlig til Kjøbenhavn ofte med store Læs Vildt, hvorfra mange Daadyr. Jeg mindes, at min afdøde Svoger, senere Skov-

riders paa Als, S. Ulrich og jeg en Morgen kort før Juul kjørte til Grevindeskoven for at skyde Daavildt, og allerede til Kl. 12 havde vi Vognen saa fuld, at vi maatte kjøre hjem for at læsse af, hvorpaa vi om Eftermiddagen atter kjørte ud og fik Vognen fyldt paany, før Mørket faldt paa. Rigtignok blev det mørkt, før vi kom ud af den store Skov, saa at jeg, der dengang kjørte Hestene, væltede over en Steen i et Vandløb, som skulde passes, men Vognen blev fyldt to Gange paa een Dag ved to Jægeres Bestræbelser. Ils sont passés ces jours de fête. Det kan ikke gjøres mere, og hvad der er tilbage, er kun et svagt Glimt af en svunden Herlighed, der ikke kan vende tilbage, og Daavildtets Aftagen vil efterhaanden, naar Selveiendom og deraf følgende Jagtret for Grundeierne bliver almindelig, paaskyndes i betydelig Grad, da det kun er naturligt, at den jagtberettigede Jordbruger vil anstrænge sig i høi Grad for at blive fri for det forslugne Daavildts natlige Streiftog paa hans Sædemarker.

Saalænge Kronvildtet fandtes i Mængde i Gribskov, har man sagt mig, at Daavildtet ikke var hyppigt der. Senere har det formeret sig stærkt, saaledes at da jeg i 1865 blev ansat ved 6te Kronborg District, var det ganske almindeligt at see ret anseelige Rudeler især i det Indre af Skoven. Men siden den Tid er det stadigt aftaget, og hvad der i høi Grad har bidraget dertil, er den ved Skytteforeninger opnaaede større Skydedygtighed og Skydelyst, som gjør det til en let Sag for de til Skovene stødende Jagtberettigede i maanelyse Nætter fra deres ved Rugmarkerne opførte, velconstruerede Skydehytter at nedlægge Daadyrene, der om Vinteren ufeilbarlig søge den grønne Rug som en kjær og rundelig Næring. Hvad der forsinker Daavildtets Tilintetgørelse er dets naturlige Skyhed og Forsigtighed, hvori det ikke overtræffes af andet Vildt, og tillige Skovens Størrelse, hvor de nulevende Rester have Tilhold. Men ser man hen til den Hensvinden, der har fundet Sted i de sidste halvhundrede Aar, og tages tillige Hensyn til de berettigede Krav til Beskyttelse for Ager- og Skovbrugets Frembringelser, der mere og mere gjøre sig gjældende, kan man let see, at Daavildtet maa forsvinde om kortere eller længere Tid.

Raavildtet [*Cervus capreolus*] findes ei heller i saadan Mængde i Danmark som i mine unge Dage, da det var saa talrigt, at man betragtede det som en Bagatel at skulle skaffe en Raabuk i Sommertiden. Min Dagbog viser, at jeg i 1834 og 35

har skuddt 152 Raadyr, et Antal, som faae af de Jægere, der fødes i Nutiden, ville naae at skyde i deres hele Liv. Om Sommeraftenerne hørte man en heel Koncert af Raavildtets Stemmer, baade kaldende og Forskrækkelsestoner, der klang vidt omkring, modulerede ved Afstanden. Saadanne Mængder findes ikke mere nogetsteds paa Sjælland, omendskjønt der dog paa flere Steder endnu forekommer endeel Raavildt, hvor Eierne ved særlige Foranstaltninger, og navnlig ved at undlade at sælge Fæstegods, have sikkret sig imod, at Dyrene blive nedskudte, naar de træde ud paa Markerne. Næsten overalt, hvor der er Skov af nogen Betydning, findes lidt Raavildt, men i Sammenligning med Fortiden er det for Intet at regne. Raavildtets Naturel synes bedre end de større Vildtarters at kunne forsone sig med Kulturens Fremskridt, saaledes at det ikke vilde gaae tilgrunde, fordi Krattene paa Markerne forvandles til Agerjord, eller fordi Moser afgraves og opdyrkes, men selvfølgelig er det, som planteædende, skadeligt baade i Mark og i Skov, og derfor nu mindre til at taale end forhen, efterat Ager- og Skovbrugsproducterne have faaet en Værdie, der er mange Gange høiere end den, de forhen havde. Men om end Eierens Interesse for Vildtet kan bringe ham til at see bort fra de Tab, det forvolder ham, saa er den nyere Jagtlovgivning og navnlig Selveiendommens Indførelse en fuldstændig Hindring for, at Raavildtet kan blive meget talrigt i Fremtiden. Jo større Skovene ere, desto bedre vil det kunne bevares der, men i de mindre Skove, der ere omgivne af jagtberettigede Jordbrugere, er det næsten tilintetgjort.

Haren [*Lepus europæus*] er ved sin stærke Formerelse mere sikkret mod Udryddelse end nogen af de andre Vildtarter, men dog er den aftaget meget betydeligt i Antal. Intetsteds seer man i Nutiden Sædmarkerne gjennemskaarne af Gange, hvor Harerne have afbidt hvert Straae, og heller ikke seer man dem i Foraarstiden løbe omkring paa den unge Vaarsæd i saadan Mængde som i forrige Tider; men Harer findes dog overalt og hist og her i ret betydeligt Antal. De sidste Aar med svag Frost og ringe Sneemængde have været gunstige for Formerelsen, thi Sneer er Harens værste Fjende, fordi den giver den jagtlystne Legion Leilighed til at opsøge den med Sikkerhed om Dagen og til at kunne see at skyde den efter Solnedgang, naar den søger sin Føde. Krattenes Rydning og Overdrevenes Opdyrkning har vel berøvet Haren nogle af dens kjæreste Tilholdssteder,

men den synes dog at kunne accommodere sig ret vel efter de nye Forhold, og Spørgsmaalet om, hvorvidt dens Undergang vil kunne bevirkes ved de betydeligt forbedrede Skydevaaben og ved den stærke Formerelse af de skydende Personer, som har fundet Sted i de senere Aar, ligger i ethvert Tilfælde meget fjernt.

Ræven [*Canis vulpes*] er langtfra saa talrig som tidligere, og dette skyldes utvivlsomt for den største Deel det Fjendskab, der ganske naturligt maa næres imod den af de fjerkræholdende Landboere, som opbyde ethvert Middel til at befrie sig for Fjerkræets værste Efterstræber. Overalt i Skovene findes forladte Rævegrave, og de mange Rævekuld, der tidligere bleve udlagte i Rør, der [ned-]gravedes paa Markerne, have ikke længere Sikkerhed der. Hvor Fasanerier ere anlagte, udryddes Rævene med Flid til enhver Aarstid, saa at det er saare naturligt, at man kan mærke, at Ræven er blevet sjældnere, men saalænge den ikke overalt i Skovene forfølges til enhver Aarstid, vil den ikke kunne udryddes, hvad der maaskee vilde være farligt for baade Skov og Mark. I mine unge Dage fortaltes det, at Rævene vare blevne udryddede paa Samsø, hvoraf fulgte, at Rotter og Muus formeredes i saa høi Grad, at Bønderne sendte en Deputation til Grev Danneskjold for at bede om, at levende Ræve maatte blive førte til Øen fra Gisselfeld, hvad der ogsaa skeete.

Grævlingen [*Meles taxus*], der har været overmaade hyppig overalt i Sjælland, uagtet den forhen jagedes paa mangfoldige Maader, der nu ere glemte, er reduceret meget i Antal, uagtet den nu lever et næsten uforstyrret Liv. De gamle Hovedgrave ere vel for en stor Deel beboede, men de mange mindre Grave, der ofte kun gravedes for en kortvarig Benyttelse, i Reglen af unge Familier, ere næsten ukjendte. Grævlingejaften har aldrig været drevet som Sport, og det var kun som Indtægtskilde for Forstmænd og Jægere, at dette Dyr efterstræbtes, men jeg mindes ikke, saa ofte jeg end har drevet Grævlingejaft, at nogen Sportsmand har været Deeltager. Paa Klapjagter skydes den af og til, naar Gravene ere særdeles godt stoppede, men det Antal, som paa denne Maade dræbes, er meget ubetydeligt og vilde ikke kunne bevirke, at Grævlingen blev sjældnere. Snarere er det den Omstændighed, at der nutildags intetsteds er den Ro, som passer med Grævlingens Naturel, der bringer den til at aftage, og om den end i Skovene fremdeles kan beholde sine store Grave uforstyrrede, saa har den paa Markerne ikke længere no-

gen Bolig, hverken i kratbevoxede Høie eller i de store Hegnsvolde, der vare bevoxede med Hassel og Tjørn. Sportsmændene have nu fundet, at Grævlingen er et skadeligt Dyr, fordi den skal fortære Hareunger og Fugleæg, og dersom denne Mening skulde adopteres, og en Forfølgelse af den sættes i Scene, er den let at udrydde, naar man blot vil udgrave Familierne i Yngletiden. Om den end snapper en Hareunge eller nogle Fugleæg paa sine natlige Vandringer, naar den støder paa et saadant extraordinairt Fødemiddel, saa er det vistnok saa sjældent, at man gjør den Uret ved at betegne den som skadelig. Hvad der er dens Hovednæring, kan sees af dens Excrementer, hvori Skarnbassernes Vingedækker danne Hovedmassen.

Skovmaaren [*Martes sylvatica*] bliver, efterhaanden som de hule Træer forsvinde i Skovene, berøvet dens vigtigste Ynglesteder og gaaer derfor tilgrunde, hvad der ogsaa er Tilfældet med Huusmaaren [*Martes foina*], som fandt sig bedre tilpas i de faldefærdige Huse, der forhen vare almindelige paa Landet. At see en Maar eller Spor af dette Dyr hører nu til de mærkelige Begivenheder, medens den for 50 Aar siden fangedes i stort Antal, f. Ex. i Bregentved Skove. Det er sandsynligt, at den om kort Tid vil være uddød paa Sjælland, da den er saa nøie knyttet til de hule Træer, som maae forsvinde.

Den samme Skæbne vil efter al Rimelighed ramme den lille Væsel¹⁾, der ikke længere har sit Tilhold i de gamle Steengjærder, som nu blive førte til Veiene, efterhaanden som Stenene behøves og derved faae en Værdie, der kan betale Arbeidet. I ethvert Tilfælde er den nu sjælden, medens den tidligere var saa hyppig, at den var en Plage ved dens Æggetyverier i Hønsogaarden.

Hasselmusen [*Muscardinus avellanarius*] har altid været sjælden, men den saaes og omtaltes dog jævnligt i forrige Tider. Om den nu eksisterer, veed jeg ikke, men jeg har hverken selv seet den eller hørt Andre omtale at have seet den i de sidste 30 Aar.

Egern [*Sciurus vulgaris*] have ikke nogetsteds været hyppige i Sjælland i det Tidsrum, som min Hukommelse omfatter, men paa de Steder, hvor man fandt Egern for 50 Aar siden, forekomme de endnu. Det er især i Skovene ved Sorø og Slagelse, at dette nydelige Dyr findes, og hvor det har Udsigt til at holde

¹⁾ [Hermed haves sikkert for Øje baade Hermelinen, *Mustela erminea*, og Bruden, *Mustela vulgaris*. — R. H. S.].

sig, dersom det ikke opdages, hvorledes Egernet opsøger og fortærer Fugleæg og Fugleunger. Dyrets Naturel kan skabe det Fjender, men ellers er der ingen Grund til at forfølge det.

Man vil heraf see, at der er foregaaet ret betydelige Forandringer i vor Pattedyrfauna i det Tidsrum, som disse Bemærkninger angaae, men i langt høiere Grad ere Fuglene aftagne, idet mange Arter ere forsvundne, og andre ere aftagne saaledes i Antal, at de ere blevne sjældne, medens de tidligere forekom i Hærskarer. Men vi træffe paa den anden Side nogle Fugle, der ere blevne hyppigere end forhen, og for hvem Menneskets moderne Levevis synes meget behagelig, saa at de have søgt Tilhold under dets Beskyttelse. Som et mærkværdigt Exempel af denne Art skal jeg nævne Nattergalen [*Luscinia philomela*], hvis Sang i fri Natur jeg ikke havde hørt, før jeg i Foraaret 1834 hørte den i Bregentved Skove. I Københavns Omegn existerede den ikke i mine unge Aar, medens den nu er hyppig. Efterat det er blevet almindeligt at ophænge Stærkasser, er Stæren [*Sturnus vulgaris*] næsten bleven en Huusfugl, der ikke engang frygter for Hovedstadens Larm og Støi. Man er tilbøielig til at tilskrive overdreven Skyden Aarsagen til Fuglenes Aftagen, men dette er aabenbart feilagtigt, da flere Fuglearter ere aftagne eller forsvundne, uden at der er løsnet Skud paa dem, og det er ogsaa let forstaaeligt, at de enorme Forandringer, som Kulturens Udvikling frembringer i Fuglenes Livsvilkaar, maae berede Undergang for de Fuglearter, som ikke kunne accommode sig efter de nye Forhold.

Som redebyggende er Kongeørnen [*Aquila fulva*] aldeles forsvunden fra Sjælland, hvor allerede for 50 Aar siden kun Navne i Skovene godtgjorde, at den havde havt sit Tilhold der. Ørneholt, Ørnereden og lignende Navne kunne ikke mistydes. Paa Lolland har jeg endnu i 1843 kjendt to Reder, hvor Kongeørnen byggede, nemlig i Vestre Roder under Grevskabet Knuthenborg og i Aaleholt ved Maribo Søes sydlige Side; men de ere for lang Tid siden forladte. Om Vinteren kan man endnu en sjælden Gang see en Kongeørn, men langtfra saa hyppigt som tidligere, da de ofte kunde være en Plage for Jagten. Jeg erindrere saaledes, at jeg den 19de Februar 1835 om Aftenen var saa heldig at skyde en meget stor Kongeørn i Thureby Dyrehave, efterat den i længere Tid havde havt sit Tilhold der og fortæret et betydeligt Antal Daakalve. Flere Gange hændtes det under

mit Ophold paa Bregentved, at Kongeørne bleve skudte, naar de havde fundet Indvolde af skudt Vildt og havde holdt saa rigeligt Maaltid deraf, at Flugten var dem besværlig. Ligeledes husker jeg, at en Kongeørn i en stræng Vinter havde fundet Behag i de Hesteaadsler, der vare lagte paa Skovridergaardens Mark til Foder for Hundene, hvor den daglig indfandt sig, omgivet af en Flok Krager, af hvilke af og til Een maatte bøde med Livet for sin Næsvished, naar den kom indenfor Ørnens Klørs Rækkeevne. Det er ikke rimeligt, at de faae Kongeørne, der ere skudte, kunne have haft nogen mærkelig Indflydelse paa Antallet af de levende Individer, men den Ro, som er Betingelse for denne Fugl Velbefindende, findes ikke længere nogetsteds, og den aftager derfor i Antal, hvor Betingelserne for dens Velvære ikke ere tilstede.

Havørnen [*Haliaëtus albicilla*] har, saavidt jeg veed, kun været redebyggende paa eet Sted paa de danske Øer, nemlig paa Sommerspiret paa Møen, i det Tidsrum, hvorom her er Tale; men denne Rede er, efter hvad der er sagt mig, for lang Tid siden forsvunden. Havørnen saaes alligevel tidligere meget hyppigt om Vinteren, især i Nærheden af Kysterne, og den var saaledes meget talrig i Nordskoven ved Jægerspriis, hvor den var en ikke ubetydelig Indtægtskilde for Jagtpersonalet, der fik 1 Rd. i Skydepenge for hver Ørn. Nu sees den kun sjældent, men dens Aftagen er vistnok ikke foranlediget ved Krudt og Bly, men hidrører snarere fra forandrede Forhold paa de Steder, hvor den yngler.

Af andre Dagrovfugle, som ligeledes ere aftagne betydeligt i Antal, skal nævnes Fiskefalken [Fiskeørnen], *Pandion* [*haliaëtus*], der tidligere enkeltviis var redebyggende næsten overalt i Sjælland, hvor Skov findes i Nærheden af Sø, Vandrefalken [*Falco peregrinus*], der jævnlig saaes paa dens Træk om Foraaret, Lærkefalken, *Falco subbuteo*, Duehøgen, *Astur palumbarius*, Bihøgen [Hvepsevaagen], *Pernis apivorus*, Kjærhøgene, *Circus*. Da det kun sjældent er faldet i en Jægers Lod at skyde en Fiskefalk, Vandrefalk eller en Bihøg, er det ganske sikkert ikke Bøssen, der har bevirket disse Fugles Aftagen, hvorimod det vel kan være, at Hønsehøgen efterstræbes saameget paa dens Ynglesteder paa Grund af dens Skadelighed, at denne Forfølgelse har foranlediget, at Fuglen er bleven sjældnere. At Kjærhøgene

ere blevne sjældnere, er ligefrem en Følge af, at deres Ynglesteder ere tørlagte og opdyrkede.

Uglerne ere ligeledes langtfra saa hyppige som forhen. Sneeuflen [*Nyctea nivea*], som jeg tidligere saae en enkelt Gang hver Vinter, har jeg ikke seet og ei heller hørt omtale, at den er seet af Andre, i mange Aar. Den store Hornugle [*Bubo maximus*] har jeg derimod seet nogle Gange i de sidste Aar og hørt den i Foraaret 1883. *Strix otus* [Skov-Hornugle, *Otus vulgaris*] og *brachyotos* [Mose-Hornugle, *Otus brachyotus*] findes endnu af og til i Gribskov, men ligesom den almindelige Ugle, *Strix aluco* [Natugle, *Syrnium aluco*] bestandig aftagende i Antal, hvad der er en ligefrem Følge af, at de hule Træer forsvinde i Skovene. De skydes ikke, og deres successive Aftagen maa derfor være en Følge af ugunstigere Livsforhold.

Klatrefuglene ere saagodtsom Alle aftagne i Antal, hvad der væsentligst maa tilskrives Mangelen paa hule Træer, der er deres Redebygningssted. Gjøgen [*Cuculus canorus*]¹⁾ er ikke sjælden, men langtfra saa hyppig som tidligere. Af Spætterne var den store, smukke Grønspætte [*Gecinus viridis*] meget almindelig i det store, sydlige og sydøstlige Skovpartie, der strækker sig fra Kysten mellem Kjøge og Vordingborg til henimod Skjelskør, men der kjendes den ikke mere, og endogsaa dens populære Navn, »Skovhanen«, som den havde faaet paa Grund af dens i Foraarstiden vidttonende Stemme, er glempt, saa at det ei engang vides, hvorom man taler, naar man spørger om den. Endnu forekommer den meget sparsomt i Gribskov og Aggebo Hegn, hvor hule Træer findes, men ogsaa der bliver den Aar for Aar sjældnere. Flagspætten [*Dendrocopus major*] findes vel endnu overalt, hvor der er Skov af nogen Betydning, men ogsaa den er meget sjældnere end tidligere. Vendehalsen [*Iynx torquilla*], der altid har været temmelig sjælden, er nu en Raritet. Det er en Selvfølge, at disse Fugle ikke kunne trives i de moderne Skove, hvor raadne Greenhuller og hule Træer ikke taales, og da de ikke formaae at udhule de sunde Træer, saaledes at de deri kunne faae Plads til deres Rede, er det saare naturligt, at de lidt efter lidt forsvinde.

¹⁾ Gjøgen der ikke selv er redebyggende, vælger fortrinsviis de i hule Træer byggende Fugle til Ammer for dens Afkom. [Det er næsten overflødig at bemærke, at denne Angivelse, som jeg mener at have mødt før, ikke er rigtig. — R. H. S.]

Af Kragefuglene har Nøddekrigen [*Nucifraga caryocatactes*] aldrig været redebyggende i Sjælland, men af og til, ofte med nogle Aars Mellemrum, aflagde den om Efteraaret Besøg, ofte i ret anselige Flokke. I de sidste 20 Aar har jeg ikke seet den¹⁾.

Stæren [*Sturnus vulgaris*] er en af de faae Fugle, som paa Grund af Menneskets Indgriben i dens Livsforhold, ialfald paa mange Steder, er bleven hyppigere end tidligere. Det er Interessen for Stærkasser, som har bevirket dette, og det er mærkværdigt at see, hvorledes Stærene kunne besætte et hvilket som helst Antal Kasser, man vil anbringe, naar det kun skeer paa passende Steder. Den befinder sig aabenbart særdeles vel ved at være bleven Huusfugl og har i de sidste Aar opnaaet en høi Grad af Popularitet overalt i Landet.

En af de Fugle, hvis Existents her i Landet synes at være truet, er Ravnene [*Corvus corax*]. Man kan ikke tilskrive dens gradvise Forsvinden, at dens Natur ikke tillader den at leve i Nærheden af Mennesker, der nu færdes overalt, ogsaa i det Indre af de store Skove, hvor der tidligere var saa stille og fredeligt, da der ganske vist ikke nogetsteds i Danmark kunde opvises saadanne Flokke af Ravnene, som man fra Efteraaret til Foraaret kunde see paa Kjøbenhavns Glacier langs Farimagerveien, hvor de søgte deres Føde i de Dynger af Dagrenovation, der ophobedes der, medens de tilbragte Natten paa Skibene i Flaadens Leie. Ravnene er nu saa sjældne, at man lægger Mærke dertil, hvergang man hører dens Stemme, især naar det er en saa gammel Fugl, at den »slår klunk«, da den ikke faaer Evne dertil, før den er »hundra år«, — siger man i Skaane. Dens Reder blive gradeviis færre, og den synes at fortrække, naar det Træ, hvori den pleiede at bygge, fældes.

Den graa Krage [*Corvus cornix*] er blandt de lykkelige Dyr, der kunne forliges med Menneskets Virksomhed, hvorfor dens Existents ikke er truet, om den end er sjældnere end tidligere, og det Samme kan siges om Raagen [*Corvus frugilegus*], skjøndt denne Fugl paa flere Steder skydes i Hundredeviis i Yngletiden.

Allikken [*Corvus monedula*] vil miste sine Redebygningssteder i Skovene, naar de hule Træer ere forsvundne; men i Kirke-taarne og lignende Steder vil den beholde tilstrækkelig Mængde

¹⁾ I Efteraaret 1885 ere Nøddekriger atter sete overalt i Sjælland.

af Redepladser, til at den vil kunne bestaae, om end i indskrænket Antal.

Skaden [*Pica caudata*] er bleven noget sjældnere, end den har været, da man paa mange Steder ikke vil taale, at den bygger Reder i Haverne, men den er dog endnu en meget almindelig Fugl.

Skovskaden [*Garrulus glandarius*] er vistnok ikke saa hyppig, som den har været, men den synes dog ret vel at kunne harmonere med det moderne Liv i Skoven. Den efterstræbes ikke, og den vil derfor vistnok vedblive at oplive Skovene med sine mærkværdige Foraarsstemmer, som efterabe utallige andre Røster.

Ellekragen [*Coracias garrulus*] var i mine Drengear saa hyppig, at man ofte saae den hængende udenfor Vildthandlernes Boutikker. Den er lidt efter lidt bleven sjældnere, og i de sidste 20 Aar har jeg kun seet den een Gang. Hvorfor den forsvinder er vanskeligt at udfinde, da den ikke bortskydes, men maaskee er det en Følge af, at Skovgræsningen er ophørt, hvorfor den savner den Mængde Insecter og Larver, som den tidligere kunde finde i Kreaturerens Gjødning. Enkelte Steder skal den dog endnu jævnlig kunne sees om Foraaret i Træktiden, f. Ex. ved Teglstруп Hegn, men den er i ethvert Tilfælde bleven en Raritet, medens den i mit lange Skovliv altid har været en sjælden Fugl.

Natravnen [*Caprimulgus europæus*] er ogsaa bleven sjældnere, end den har været, maaskee fordi Elletrunterne, hvori den byggede sin Rede, ere banlyste fra Skovene. Den er dog endnu ikke sjælden, og af og til seer man den pludselig flyve op ligefor sine Fødder, naar man gaaer i Skoven, ligesom den jævnlig om Sommeren i Tusmørket flyver omkring i min Have [ved Maarum Skovridergaard].

Svalerne [Forstuesvale, *Hirundo rustica*, og Bysvale, *Hirundo urbica*] ere langt fra saa talrige som tidligere, hvad der er en ligefrem Følge af, at Bygningerne paa Landet vedligeholdes bedre end forhen, og naar Husene hvidtes, ødelægges Svalerederne, der ikke længere beskyttes af Almuens Overtro, og om Interesse for de smukke Fugle er der ikke Tale. Taarnsvalen [Mursvalen, *Cypselus apus*] har vel endnu paa nogle Steder sine Redepladser uforstyrrede, men mange ere ogsaa gaaede tabte for den. Jordsvalen [Digesvalen, *Hirundo riparia*] har ikke længere uforstyrret Ro i Gruusgravens Brinker, der sløifes og dyrkes, forsaavidt Graven ikke længere benyttes til

Gruusgravning. Svalernes fortsatte Existents er vel ikke truet, og det saameget mindre, som de i Kjøbenhavn og i Kjøbstæderne have utallige Redepladser, hvor de kun en sjælden Gang, naar Bygningerne pudses, blive forstyrrede.

Droslerne er ogsaa aftagne i Antal. I mine Drengaar gik Amagerkoner omkring i Byen for at sælge Kramsfugle, hvormed deres Kurve vare fyldte, og hos Vildthandlerne fandtes store Bunker af dem, blandede med nogle Sidensvandser [Silkehaler, *Ampelis garrula*] og Korsnæb [*Loxia curvirostra*]. Den dobbelte Kramsfugl [Misteldrosselen, *Turdus viscivorus*] har altid været sjældnere og er bleven det endnu mere. Den har været temmelig almindelig som redebyggende i Gribskov endnu for en halv Snees Aar siden, men nu er den langt fra hyppig. Blaanakken [Sjaggeren], *Turdus pilaris*, sees ikke mere i saadanne talrige Flokke, som man i forrige Tider saae om Foraaret, naar Fuglen var paa sin Reise mod Nord. Sangdroslen [*Turdus musicus*] og Solsorten [*Turdus merula*], der have været hyppige som redebyggende i vore Skove, ere blevne saa sjældne, at jeg ikke er vis paa at kunne skaffe en af disse Fugles Reder, dersom et Musæum skulde ønske det. Viindroslen [*Turdus iliacus*] og dens Slægtning Ringdroslen [*Turdus torquatus*], der her i Landet kun sees i Træktiden, forekomme ogsaa i langt ringere Antal end tidligere. Det kan være muligt, at den gode Leilighed, som Jernbaner og Dampskibe frembyde til at faa Fangsten solgt for en antagelig Pris, har udviklet Doneindustrien i Norge og Sverrig, hvor Droslerne yngede i langt større Masser end her, og ved Doner kan man let fange dem i saadan Mængde, at Fangsten overskrider Formeringen. I Efteraaret 1834 fangedes der i en Skov paa Bregentved, hvis Areal er omtrent 150 Tdr. Land, henved 800 Kramsfugle i en Donesti paa 1200 Doner, hvoraf en stor Deel først bleve ophængte henimod Slutningen af Træktiden. En saadan Fangst vil nu være en Umulighed.

Strømstæren [Vandstæren, *Cinclus aquaticus*] har holdt sig omtrent uforandret i Antal paa de faae Steder, hvor denne mærkværdige Fugl har havt sit Vinterophold her, og dens i Levemaade nærbeslægtede, Iisfuglen [*Alcedo ispida*], kan træffes omtrent ligesaa hyppigt eller rettere ligesaa sjældent som forhen.

Vipstjerterne [*Motacilla flava* og *alba*] ere ligesaa talrige som tidligere, og de kunne overalt sees med deres livlige Fagter at følge Plougen i Foraarstiden.

Ligeledes har jeg med Hensyn til Steenpikkerne [*Saxicola oenanthe*] ikke bemærket nogen Aftagen. Om Steengjærdernes gradvise Forsvinden vil virke ugunstigt paa disse Fugles Formerelse, vil Tiden vise.

Om Nattergalen [*Luscinia philomela*] er allerede bemærket, at den har fundet et Tilholdssted i Haverne omkring Kjøbenhavn, hvor den tidligere var ukjendt; men paa samme Tid er den næsten forsvunden paa Steder, hvor den tidligere var hyppig, f. Ex. i de nordøstlige, sjællandske Skove. Den forlanger Kratskov, især Tjørn, som er banlyst i det moderne Skovbrug, og hvor Tjørnekraatterne ryddes, berøves den sin Yngleplads. Imidlertid viser Erfaringen fra Kjøbenhavns Omegn, at den befinder sig fortræffeligt iblandt støiende Menneskemasser, og dens værste Fjende er Fuglefangerne, der let kunne bemægtige sig denne yndede og kostbare Sangfugl, som de altid ere beredte til at efterstræbe, uagtet Lovgivningen har taget den i Beskyttelse.

Hvad de øvrige egentlige Sangere angaaer, saa forekommer det mig, at de ere aftagne i Antal. Om det er, fordi de nord-sjællandske Skove ere mindre tiltalende for dem end de syd-sjællandske og lollandske Skove, hvor jeg har levet den første Halvdeel af det Tidsrum, som disse Bemærkninger angaaer, skal henstaae uafgjort; men saameget er vist, at jeg nu aldrig hører en saadan Fuglesang, som jeg tidligere var vant til at høre i Foraarstiden.

Træløberen [*Spætmejsen, Sitta europæa*] og Træpikkeren [*Certhia familiaris*] ere aftagne ganske overordentligt, vistnok paa Grund af, at de hule Træer og Træer med løsnet Bark, hvor de kunne bygge deres Reder, ere blevne sjældne. Det er et Savn i Skoven, at disse næsten tamme Fugle ikke længere sees i saadan Mængde som forhen, og de ville ikke nøies med at bygge i Fuglekasser, hvorfor man savner Midler til at modvirke deres Aftagen.

Hærpoppen [Hærfuglen, *Upupa epops*] har vel aldrig været hyppig, men jeg mindes dog i mine Drengaar ofte at have seet den hængende hos Vildthandlere, ligesom jeg af og til har seet den levende. Jeg har hørt den ved Eremitagesletten i Foraaret 1865 og i Nederste Kobbøl i April Maaned 1882. Da den giver sig tilkjende i viid Omkreds ved dens mærkværdige, stærk-tonende Stemme, kan man ikke let undgaae at høre den, hvor den forekommer, og naar der hengaae 17 Aar, uden at jeg, der

færdes daglig i Skovene, har hørt den, saa er den saa sjælden, at det omtrent er eensbetydende med, at den ikke findes læn- gere her i Egnen.

Af Meiserne er Musvitten [*Parus major*] omtrent ligesaa hyppig, som den har været, og den fordrages jo ogsaa særdeles godt med Mennesker, i hvis Nærhed den gjerne søger sit Vinterophold. Ogsaa Kjærmeisen [Graameisen], *Parus palustris*, er endnu hyppig, men Blaameisen [*Parus coeruleus*] og den langhalede Meise [Halemeisen, *Acredula caudata*] ere langt sjældnere end forhen, da man ved Klapjagter saagodtsom altid saae dem i smaae Flokke at komme ud af Tykningerne tæt foran Klapperlinien. De forekomme endnu, men ingenlunde hyppigt, og det er adskillige Aar siden, jeg sidste Gang saa den langhalede Meises kunstige Rede.

Lærkerne [*Alda arvensis*] ere næppe aftagne i Antal, og man kan endnu fra det tidlige Foraar overalt paa Markerne see dem og høre deres Sang, uden at man behøver at lede efter dem.

Det Samme gjælder om Kornlærken [Bomlærken, *Emberiza miliaria*] og Guulspurven [*Emberiza citrinella*], der overalt ere hyppige i de Localiteter, som passe for dem. I Vintertiden, naar strængt Veir og Snee gjør det vanskeligt for dem at finde Føde i den frie Natur, kan man see dem i Mængde i Gaardene, hvor de tage deres Part af den Føde, som gives Høns og Ænder, og jeg har aldrig hørt Nogen klage over, hvad de saaledes tilrane sig. Sneespurven [*Emberiza nivalis*], som jeg tidligere ofte har seet i temmelig store Flokke i Vintertiden, forekommer nu temmelig sjældent.

Spurvene, saavel Graaspurven [*Passer domesticus*] som Skovspurven [*Passer montanus*] ere nu ligesaa talrige, som de nogensinde have været i min Levetid, og det forekommer mig, at de ere tiltagne ikke lidt i Antal i Kjøbenhavn. Især synes dette at være Tilfældet med Skovspurven, der nu i ethvert Tilfælde er meget hyppig der.

Bogfinken [*Fringilla coelebs*] synes mig at være bleven noget sjældnere, end den har været, men den er dog hyppig nok til, at den kan bringe Liv i Skoven ved sin muntre Sang. I strænge Vintre trække næsten alle Bogfinker bort fra de nord-sjællandske Skove, naar Olden ikke findes i stor Mængde.

Den saakaldte Qvæker, *Fringilla montifringilla*, kommer kun

hertil om Vinteren og især i Oldenaar, da man seer dem i tallose Sværme.

Stillidsen [*Carduelis elegans*] er sikkert ikke saa hyppig som forhen, hvad der er en naturlig Følge af, at dens Yndlingsføde, Tidselfrøet, efterhaanden bliver sjældnere, da de ikke længere faae Lov til at blive staaende paa Vejkanterne, hvor de i tidligere Tider ofte dannede tætte Klynger, i hvis Toppe Flokke af Stillidsen om Efteraaret og Vinteren havde travlt med at udpille Frøet.

Dompappen [*Pyrrhula vulgaris*] sees vel endnu i Skovene hver Vinter, men ikke saa hyppigt og i mindre Flokke end forhen, da den i stort Antal fangedes i Doner og solgtes i Mængde blandt Kramsfugle hos Vildthandlerne.

Korsnæbene [*Loxia curvirostra*] ere blevne saa sjældne, at der kan hengaae flere Aar, uden at man seer dem. Ogsaa de fandtes ofte hængende i store Knipper hos Vildthandlerne. Jeg har lagt Mærke til, at de næsten altid indfinde sig, omend i ringe Antal, naar Lærketræerne bære Kogler.

Af Skovduerne er Ringduen [*Columba palumbus*] endnu ret talrig, medens den lille blaa Skovdue [Hulduen, *Columba oenas*] som redebyggende hos os stadig aftager i Talrighed til ligemed de hule Træer, hvori den skulde bygge. Nilsson anfører, at den i Skaane er hyppigere end Ringduen (1835), men om dette nogensinde har været Tilfældet i Sjælland, saa er Forholdet nu det modsatte. Det Afbræk, som Jagten har gjort Skovduerne, er saa ubetydeligt, at det ikke kan have haft nogen mærkelig Indflydelse paa deres Formerelse, og dog sees de ikke længere i saadanne Skarer som forhen.

Agerhønsene [*Perdix cinerea*] ere aftagne betydeligt i Antal i de sidste 50 Aar. Et stort Afbræk led de, efterat Kløverdyrkningen blev almindelig indført, da de gjerne bygge deres Reder i Kløvermarkerne, hvor Kløveren høstes, før Æggene ere udrugede, hvorved de ødelægges. Ikke sjældent hænder det sig, at den rugende Høne træffes af Leen, naar Kløveren slaaes, og Tabet bliver da saameget større. At Krattene paa Markerne ere ryddede, og at de store levende Hegn mellem Markerne ere afskaffede, have berøvet Agerhønsene vigtige Beskyttelsesmidler mod Røvfugle og ondt Veir, og at Jagtretten tilhører Grundeieren, at en meget stor Deel af Fæsterne ere blevne Eiere og derved Jagtberettigede, har ganske naturligt forøget det Quantum Krudt,

der afbrændes aarligt for at skyde dem, i en meget betydelig Grad. De findes dog endnu, omend lidt sparsomt, næsten overalt; men næppe vil nogen af Nutidens Jægere opleve, hvad der er hændet mig, at blive opfordret af en Fæstegaardmand til at tage hans nysaaede Bygmark i Øiesyn, fordi den var saaledes opkradset af Agerhøns, at han meente, at der burde gives ham Erstatning af Jagteieren, hvad han ogsaa fik.

Vagtelen [*Coturnix communis*], som forhen ofte hørtes, men sjældent blev seet eller skudt, mærker man nu næsten aldrig, medens den ikke let undgaar Opmærksomheden, dersom den fandtes, da dens karakteristiske Stemme høres langt i de stille Sommeraftener. Kun faae Jægere have skudt en Vagtel, og det er altsaa ikke ved Menneskets Efterstræbelser, at den er gaaet tilgrunde.

At de Urfugle [*Tetrao tetrix*] der en Tidlang levede og formerede sig i Tidsvilde Hegn, ere forsvundne derfra, er ikke en Følge af, at de ere bortskudte, men af, at Rævene ved Plantningernes Udvidelse og Væxt have faaet et fortrinligt Opholdssted, hvor de have formeret sig saa stærkt, at de have faaet Bugt med Urfuglene, hvis Redre [, naar Udrugningen skal lykkes,] maae være byggede paa saadanne Steder, hvor Ræven ved Vand er forhindret i at komme, f. Ex. paa Tuer i vaade Kjær. I modsat Fald vil Ræven snart have fortæret Æggene og maaske ogsaa den rugende Urhøne.

Brokfuglen [Hjejen, *Charadrius pluvialis*] er, som bemærket, fra at forekomme i talløse Hærskarer aftaget saaledes, at der kan hengaae lang Tid mellem hver Gang, man seer en lille Flok. Det er ikke blot i Sjælland, men ogsaa i Jylland, at den viger bort fra Kultur og Civilisation, og det er paafaldende for Enhver, der har lagt Mærke til Forholdene, hvorledes denne nyttige og ubetinget uskadelige Fugl lidt efter lidt trænges længere mod Vest i Jylland, hvor den endnu kan finde den Ro, den fordrer paa sine Ynglesteder. Meningen hermed er ikke, at den er fortrængt fra Østkysten, men kun, at den der langtfra er saa hyppig som tidligere, og at den vistnok ikkun i ringe Grad yngler der. Naar det af ældre Jægere erindres, hvor sjældent det er lykkedes, selv ved de heldigste Skud, at formindske Antallet af de umaadelige Flokke af Brokfugle, der i forrige Tider samledes om Efteraaret paa Engene, i nogen synlig Grad, saa vil det ogsaa indrømmes, at det ikke kan være ved Bort-

skydning, at Brokfuglenes Antal er aftaget saa betydeligt. Det er Kulturen, der er Fuglens Natur imod, og som tilsidst vil ud-slette den af vor Fauna.

Med Viben [*Vanellus cristatus*] er det gaet ganske som med Brokfuglen. Paa dens forhenværende Ynglesteder, hvor man i en svunden Tid døvedes af Vibeskrig, naar man indfandt sig der, og de opskræmmede Viber vare nærvædet at rive Huen af Eens Hoved, sees vel enkelte Par, men ikke de umaadelige Flokke som forhen. Dengang samlede Vibeæg og kunde sees i skjæppeviis overalt i Vildthandlernes Vinduer, og dog formindskedes Vibernes Antal ikke. Nu er Indsamling af Æg forbudt, og Fuglen aftager stadigt i Antal. Den skydes sjældent, og det er alt-saa de locale Forhold, der ikke længere ere den til Behag, som foraarsager dens Aftagen. De store vandrige Moser, hvor den i Fortiden paa Tuerne kunde have Reden i Fred, undtagen for barbenede Dreng, der samlede Æggene, naar de kunde finde den, existere ikke længere. Den store Virksomhed paa Tørvemoserne, der nu begynder, længe før Viberne have udruget, fordriver dem derfra, og de have saaledes intet Fristed tilbage, hvor de kunne forplante sig, og de maa derfor fortrække.

Heiren [*Ardea cinerea*] har tidligere været meget hyppig overalt her i Landet, men er nu paa mange Steder en Sjældenhed. Den byggede sine Reder i Skove i Nærheden af Søer og ofte i stor Mængde, saa at Træerne ødelagdes af Fuglenes Exkrementer, der udbredte en utaalelig Stank paa de Steder, hvor Kolonien fandtes. Man holdt Jagt efter Heirerne, naar de Unge vare næsten flyvefærdige, og de bleve skudte i hundredeviis, uden at de aftog mærkeligt i Antal. Men da Skovbruget udvikledes, og da man som Følge heraf ikke længere vilde taale, at Træerne ødelagdes, da de gamle høje Træer, som Heirerne fortrinsviis valgte til deres Redebygningsteder, fældedes, saa aftog de i Antal, og det er nu kun faae Steder, hvor en lille Heirekolonie har sit Tilhold.

Storken [*Ciconia alba*] er blandt dem, der ret for Alvor have faaet at føle Forskjellen paa at staa høit i Gunst og Anseelse og at blive betragtet lige med andre Dødelige. Dens Tilbøielighed til at bygge og boe hos Menneskene havde gjort den til Gjenstand for en virkelig Kultus baade i Huusmandshytten og paa Herregaarden, ja endogsaa i Kjøbstæderne, hvor den ofte byggede paa Tagene. Den var Lykkebringer og som Saadan

Gjenstand for al mulig Opmærksomhed. Der spørgtes ikke om dens Nytte; man vidste, at den fortærede Frøer, Skruptudser og Snoge, disse modbydelige Dyr, hvis Uskadelighed ikke havde nogen Betydning i Sammenligning med den Afsky, som de indgjød ved deres indbildt uhyggelige Udvortes. Man saa ikke, at Storcken er næsten ligesaa god en Fisketyv som Heiren, thi den var Folkets Yndling. Et Par Storcke havde bygget Rede paa Skorstenen paa en Huusmandshytte mellem Viborg og Skive, og da det paa ingen Maade gik an at forstyrre de kjære Storcke, opførte man en anden Skorsteen og lod dem blive i uforstyrret Besiddelse af den usurperede. Overalt i Skovene fandtes Storckederer, ofte i stort Antal, og i de stille Skove fandt Storcken Fred og Ro. Overalt var der Mosehuller og Damme i Overflødighed, hvor Frøer og Tudser vrimlede, saa at der fandtes fuldtop af Næring. Ved Jordens bedre Dyrkning ere Moserne og Dammene udtørrede og Føden bleven knappere. Landbefolkningen er bleven mindre overtroisk, saa at den ikke længere betragter Storcken som Lykkebringer. Naar Tækkemanden kommer, tages intet Hensyn til Storckenes Rede. Herregaardenes gamle Ladebygninger med de mange Reder ere nedbrudte, og paa de nye Bygninger ere ingen Reder. Poesien, der havde kastet sin Glands over Storckene, er fordreven af Realismen, og Storcken er nærved at blive en sjælden Fugl.

Dens Slægtning, den sorte Stork [*Ciconia nigra*], har altid været temmelig sjælden, men dens Reder fandtes dog hist og her, f. Ex. i Bregentved, Sorø, Frederikslunds, Vedbygaards og Sæbygaards Skove, men om den endnu forekommer som redebyggende her i Sjælland, er mig ubekjendt, hvorimod det er sagt mig, at den skal findes i Skovene ved Silkeborg. Den er langt mere sky end den hvide Stork og nærmede sig aldrig Menneskeboliger. Paa to mig bekjendte Steder blev Reden for bestandig forladt, fordi en Unge borttoges for at sendes til den zoologiske Have.

Rørdrummen [*Botaurus stellaris*] er ogsaa bleven saa sjælden paa Øerne, at vistnok Faae have hørt dens Røst, der for dum paa sine Steder hørte med til den almindelige Tusmørkeconcert.

Ogsaa de mangfoldige Vadefuglearter, der befolke vore Kyster, ere stærkt aftagne i Antal, og den, som for et halvhundrede Aar siden i Slutningen af Juni Maaned har befaret gamle Kjøge-

vei, vil ved at passere den samme Strækning i vore Dage forundre sig over den Stilhed, som nu hersker der i Sammenligning med den Støi og Larm, der forhen hørtes af de Tusinder af gamle og unge Vadefugle, som opskræmmedes af den eenlige Rejsende, thi Mennesker saae man næsten aldrig paa denne øde og flade Strækning. Navnet »Vei« maatte ikke forstaaes bogstaveligt, da det kun var Hjulspor, ofte afbrudte af Bækløb uden Broer, hvor der maaske kunde kjøres af meget nøie Localiserede, men hvor en øvet Rytter paa en god Hest næppe kunde komme frem. Endnu have disse Fugle deres Redepladser paa nogle Øer og paa enkelte gunstigt beliggende Steder ved Kysterne, men deres stærke Aftagen er et ubestrideligt Factum.

Skovsnæppen [*Scolopax rusticula*] er ligeledes aftagen betydeligt og sees aldrig i saadan Mængde som i fordums Dage. I Aaret 1838 blev f. Ex. paa een Dag paa en Klapjagt i Jomfruens Egede Skove skudt noget over hundrede, saavidt mindes 120 Snæpper, og i dette Aar leveredes fra de Grev A. W. Moltke tilhørende Skove omtrent 500 Snæpper. Men Forholdene i Skovene ere ogsaa meget forandrede siden den Tid. Enhver Lavning var dengang mere eller mindre fyldt med Vand, lige fra Tøveiret begyndte, til Vandet fordampede eller trak i Jorden. Man gik paa Jagt med saakaldte »Smøgstøvler« med Kraver, der kunde trækkes op til midt paa Laaret, men i Reglen fik man dem dog fyldte med Vand. Nu kan man gaae med Sko, men seer færre Snæpper. De tætte Tykninger af Hvidtjørn og Hassel, hvor Snæpperne fortrinsviis søgte deres Tilhold, ere forsvundne og Leiligheden langt fra saa behagelig for dem som tidligere.

I endnu høiere Grad ere Bökkassinerne¹⁾ aftagne, og hvor skulle de ogsaa tye hen her paa Øerne, hvor alt skadeligt Vand er afgravet, og hvor ingen yngre Jæger veed, hvad det er at falde igjennem en Hængesæk, et Udtryk, som han maaskee har hørt, men uden at kjende en saadan »gyngende Grund« af Erfaring. Valdbygaards Moser, Vallenbæks Mose, den store Aamose existere ikke mere, og kun Engene langs Aerne i Jylland frembyde endnu gunstig Localitet for disse fortrinlige Jagtobjecter. Kapitaler og Arbeide ere i rigelige Maal anvendte paa at fordrive

¹⁾ [Herunder indbefattes rimeligvis Enkelt Bökkasin, *Limnocryptes gallinula*, Hørsegøg, *Gallinago scolopacina* og Tredækker, *Gallinago major*. — R. H. S.]

dem, og det er lykkedes meget godt trods lovbealet Skaaningstid.

At Engsnærren [eller] Vagtelkongen [*Crex pratensis*] og Rallen [Vandriksen, *Rallus aquaticus*] have deelt Skjæbne med Bekkassinerne er ligeledes en Følge af den vidtdrevne Dyrkning af Jorden. Navnlig Engsnærren fandtes fordem næsten overalt, f. Ex. paa Kjøbenhavns Glacier, men nu er den sjælden undtagen paa enkelte Steder, idetmindste paa Øerne.

Vandhønen [Blishønen, *Fulica atra*] er vel ikke saa hyppig som tidligere, men da der endnu findes Søer med Rør og Siv, og da den ikke efterstræbes af Jægerne, vil den sandsynligviis ikke udslettes af vor Fauna.

Vandfuglene ere i det Hele taget blevne mindre berørte ved Kulturens Fremskriden end de andre Fuglearter, men paa mange Steder ere de dog aftagne betydeligt i Antal. Man behøver blot for at overbevise sig herom en Sommerdag gaae ud paa Citadelsvolden og mindes, hvorledes Tærnerne i forrige Tider i Hærskarer fløi over Graven, og det vil strax være iøinefaldende, at der næppe nu sees Een, hvor der før saaes Hundrede.

Jeg har kjendt to Moser, den Ene ved Birket paa Lolland og den anden ved Estvad i Jylland, hvor den sorte Tærne [Moseternen, *Sterna nigra*] byggede, men den findes ikke mere paa disse Steder.

Ligeledes ere Maagerne blevne faatallige i Sammenligning med, hvad de tidligere have været, og navnlig de større Arter, der forhen saa hyppigt saaes gjennemseilende Luften med deres eiendommelig stadige Flugt langs Sundets Kyst, ere nu sjældne paa disse Steder. Maaske var det Affaldet af Fiskeriet, der lokkede dem, og dette Lokkemiddel haves ikke i synderlig Mængde, efterat Fiskerleierne ere blevne Gader af Lyststeder; men i ethvert Tilfælde er det vist, at Localiteten ikke længere convenerer de store Maager. [Hættemaagen], *Larus ridibundus*, der forhen om Sommeren fandtes i store Flokke overalt paa Sjælland, hvor Brakjord pløiedes, sees nu sjældent, og den Forudforryndelse af uroligt Veir, som man i forrige Tider fik, ved at de store Maager viste sig fjernt fra Kysten, har nu intet Værd, da man aldrig seer dem inde i Landet.

Medens den vilde Svane [Sangsvanen], *Cygnus musicus*, er sjældnere her i Landet end tidligere, synes den tamme Svane [Knopsvanen], *Cygnus olor*, i Nutiden hyppigere end forhen

at være redebyggende her i vild Tilstand. Den fandtes for et halvhundredte Aar siden som vild paa Damhuussøen, hvor man antog, at den var kommen fra Svaneholdet i Frederiksberg Have, men ellers saaes den, saavidt mig bekendt, aldrig i vild Tilstand. Nu lever og bygger den i flere af vore Søer, hvor den synes at befinde sig særdeles vel. Det er vanskeligt at finde Aarsagen til, at Sangsvanen er mindre hyppig end tidligere, og det saameget mere, som Jagten efter Svaner, som fordem drevs med Iver og ikke ubetydeligt Resultat paa flere Steder, nu omtrent er opgiven. Kun faae af Nutidens Jægere have følt den bouleverserende Virkning af en rigtig gammeldags Svanebøsses Recul, naar den blev afskudt efter at være ordentlig ladet i den Hensigt at udrette noget Overordentligt ved Skuddet. Saameget er vist, at Svanesang ikke er en almindelig bekendt Lyd, fordi den nu høres saa sjældent, medens man i Fortiden ofte nok havde Leilighed til at høre den.

Ogsaa Graagaasen¹⁾ sees ikke længere i saadanne utallige Flokke som fordem, da den ofte gjorde betydelig Skade paa Vintersæden, hvor saadanne Flokke indfandt sig for at søge Næring. Skaden, som den foraarsagede, var saa stor, at en af vore dygtige Landmænd, der var Stænderdeputeret i Roskilde Stænderforsamling, indbragte et Forslag, hvorefter den skulde erklæres fredløs, et Forslag, som paa den Tid naturligviis umuligt kunde blive til Lov. Graagaasen havde enkelte særligt yndede Tilholdssteder, blandt hvilke den dengang udyrkede og ubeboede Halvø Fed, ved Præstø, særligt udmærkede sig ved den uhyre Mængde Graagjæs, som næsten dækkede Jorden der om Efteraaret.

[Knortegaasen] *Anser torquatus*, der navnlig i Foraarstiden i stor Mængde opholder sig i vore roligere Havstrækninger, synes ikke at være bleven mindre talrig end tidligere. Dens Mængde og Velsmag frister vel mange Jagtliebhave til at anstille Jagt efter den; men den er saa sky, at disse Jagter sjældent give et Udbytte, som i mærkelig Grad kan formindske dens Antal. Dens Yngleplads i det høie Nord er tillige en Beskyttelse for den.

Vildænderne ere langt fra saa talrige som forhen. Graaanden [Stokanden, *Anas boscas*] savner de smaa Mosehuller, hvor

¹⁾ [Saavel Graagaas, *Anser cinereus*, som Sædgaas, *Anser segetum*, indgaar utvivlsomt under denne Betegnelse. — R. H. S.]

den fortrinsviis ynglede, og hvorfra den, naar Ællingerne vare udklækkede, førte disse til de større Søer. De større Aaløb, der ogsaa vare yndede Ynglepladser for den, ere nu regulerede og holdes oprensede, saaledes at der ikke længere er passende Plads for Vildænderne. Graaanden kan vel ikke siges at være bleven sjældnen, men jeg hører af og til, hvorledes Udbyttet af de berømte store Andejagter, i hvilke jeg forhen deeltog, er svundet ind til en reen Ubetydelighed i Sammenligning med, hvad det har været. Ser man en trækkende Flok Ænder en Efteraarsaften, saa er dens Antal for Intet at regne mod, hvad man tidligere kunde see næsten hver Aften.

Krikanden [*Anas crecca*] er paa Sjælland bleven forholdviis langt sjældnere end Graaanden. Den ynglede sjældent paa Sjælland, men var meget hyppig om Efteraaret, da man næsten overalt kunde træffe den i alle smaae Mosehuller, i Mergelgrave og endogsaa af og til i Gadekjær. Nu seer man den langfra hyppigt.

Om *Fuligula* med denne Slægts mange Arter veed jeg ikke, hvorvidt den er aftagen i Antal eller ikke, da der ikke gives Leilighed til at iagttage den i den Egn, hvor jeg nu boer. Kun det har jeg seet, at medens Esrom Kanal benyttedes til Brændetransport, vare de ofte at træffe der ud paa Efteraaret, medens de nu, da den er et reguleret Vandløb, ikke sees der.

Skarven [eller] Aalekragen [*Phalacrocorax carbo*] havde forhen adskillige Ynglesteder i de sjællandske Skove, f. Ex. i Ods herred, ligesom jeg ogsaa har seet den ynglende i en Sø ved Hvidkilde. Da den ødelagde Skoven, hvor den byggede, er den naturligviis fordreven derfra, og jeg kjender ikke længere noget Sted i Sjælland, hvor den yngler.

Silkeænderne [eller Lappedykkerne], *Podiceps*¹⁾, ere langt sjældnere end forhen, da de fandtes i enhver Sø og i ethvert Mosehul. De forekomme vel endnu ikke sjældent, men de synes at have valgt de større Søer til Opholds- og Ynglesteder. Om *P. minutus* [ø: den Lille Lappedykker, *Tachybaptus minor*] har jeg ikke kunnet faae at vide, om den eksisterer eller er forsvunden, hvor jeg forhen saae den som redebyggende.

Det er imidlertid ikke blot Pattedyrene og Fuglene, som saaledes i det hele taget ere aftagne i Antal; Reptilerne ere ogsaa langtfra saa talrige som forhen, og om de end i ringere Grad

¹⁾ [Her tænkes vel nærmest paa Graastrubet Lappedykker, *Podiceps griseigena*, og Stor Lappedykker, *Podiceps cristatus*. — R. H. S.]

end de førstnævnte Dyreklasser interessere Menneskene, saa er dog den Omstændighed, at de ogsaa vige tilbage, hvor Kulturen holder sit Indtog, af Interesse.

At Frøer og Tudser ikke ere saa hyppige som i gamle Dage, er vel mest foranlediget ved Landets Tørlægning, hvorved mangfoldige Vandhuller og Moser, hvor de havde deres Ynglepladser, ere blevne dem berøvede. Deres Qvækken er ikke længere en saa almindelig og undertiden generende Aftenmusik som i Fortiden; men de findes dog overalt, hvor der er fersk Vand, i temmelig stort Antal. Snogene ere meget sjældnere end forhen, Hugormen fortrækker overalt, hvor der ikke er Ro, og om den store Hasselsnog endnu eksisterer, veed jeg ikke. Jeg har ikke seet den siden omtrent i 1830; men jeg veed, at den noget senere forekom i Skovene ved Petersværft.

Ogsaa Fiskene ere paa mange Steder, og næsten overalt, hvor de ikke ere Gjenstand for særlig Omhu, langtfra saa talrige som tidligere. De store Karper og Karudser, der fandtes i Esrom Sø, ere forsvundne. Ørrederne gaae ikke saaledes op i det sydøstlige Sjællands Aaer som for 50 Aar siden. I Suseaaen, hvor der endnu for 30 Aar siden var en Mængde fortrinlige Fisk, findes nu ikke saamange, at Nogen tænker paa at fange dem. Og saaledes kunne mange, tidligere fiskerige Vande nævnes, hvor der nu saagodtsom Intet findes. Kun Gjedder og Aal gjøre en Undtagelse og synes ligesaa talrige som tidligere. De regulerede Vandløb ere naturligvis en fuldkommen god Grund til, at Fisk ikke kunne trives der, hvor Yngelen ødelægges ved den omhyggelige Oprensning, men at vore Søer ere blevne fattigere paa de bedste Fiskearter, hidrører vistnok fra ufornuftig Behandling.

Om vore Have, som Fiskerne paastaae, ogsaa ere blevne fattige paa Fisk, skal jeg ikke kunne afgjøre. Muligen er Aarsagen til, at der fiskes mindre, alene den, at Fiskerne ere blevne mere velstaaende end tidligere og finde bedre Regning ved at være Værter for Landliggerne end ved det møisommelige Fiskerliv. Forøvrigt vilde det ikke være til at undres over, om Fiskemængden aftog, da den Masse af ganske unge Torsk og Rødspætter, der næsten ere uskikkede til Menneskeføde, som af og til fanges ved vore Kyster, er overordentlig stor. Naar engelske Fiskere imidlertid kunne finde Regning ved at seile til Kattegat for at fiske der, hvor de ikke maae komme, saa tyder dette sna-

rest hen paa, at vore Have ere forholdsviis rige paa Fisk, og at det er vore Fiskere, som enten mangle Lyst eller Dygtighed til at fange dem.

Af de spiselige Krustaceer er Hummeren, som har været hyppig overalt i Kattegat lige til Helsingør, næsten forsvunden fra den østlige Deel, saa at den nu kun fanges, og det i ringe Mængde, ved Fiskerleierne vest for Gilleleie og i noget større Antal ved Læsø og Anholt. Den ringe Størrelse, de fangede Hummere have i Sammenligning med dem, jeg kan erindre fra mine Drengaar, godtgjør, at de ere stærkt forfulgte, saa at de kun sjældent naae at blive fuldvoxne.

Ligeledes ere Reierne blevne langt færre end tidligere, navnlig i Sundet, hvor Aarsagen til deres Aftagen ikke er vanskelig at finde. Man fangede i forrige Tider kun Reierne ved at »stryge« dem ved, vadende paa Steder, hvor Blæretangen voxer, at føre et paa en Stang udspilet Net igjennem Tangbuskene. Men det var, saavidt jeg husker rigtigt, omtrent i Aaret 1820, at en Fisker i Taarbæk fandt paa at indrette Reieruser, der vare beregnede paa at fange alle Reier, som paa deres Vandringer langs med Kysten kom indenfor Rusens Omraade. Det var i Begyndelsen umaadelige Masser, der fangedes paa denne Maade, men det varede ikke længe, før det mærkedes, at Methoden var for radical. Reierne aftog, og derpaa ogsaa Rusernes Antal, som nu er for Intet at regne mod det, der forudm saaes, da en Pot Reier kjøbtes for 2 Sk.

At Krebsene ere sjældnere end for 50 Aar siden, er en naturlig Følge af Vandløbenes Regulering, der forstyrrede deres Boliger. I Søerne findes de vel endnu omtrent ligesaa talrigt som før, men der ere de ikke saa lette at fange som i Vandløbene. I forrige Tider var der vel sjældent nogen Egn, hvor der ikke fandtes en eller anden Mand eller Qvinde, der havde faaet Ordet »Krebs« knyttet til sit Navn, fordi Krebskaren eller Krebsanders havde gjort Krebsfangst i Bækkene til deres Levevei, men Sligt høres ikke mere.

Mange af Insecterne ere ogsaa enten helt forsvundne eller blevne reducerede betydeligt i Antal. Det er saaledes vistnok ikke Mange af den yngre Slægt, der har seet en levende Egehjort eller en Næshornsbille. Mange Træbukke-arter ere blevne yderst sjældne, og her i det nordlige Sjælland sees Oldenborren aldrig i saadan Mængde som i forrige Tider, da de ofte

fuldstændig afbladede Pilehækkerne og Egeskovene og endogsaa kastede sig over Frugttræerne. Det er vanskeligt at forstaae Aarsagen til, at Oldenborren vedblivende er en Landeplage i Fyen, medens den i Sjælland er bleven saa faatallig, at den er uden Betydning, da Fyen ikke udmærker sig ved udyrket Jord, som synes at maatte være gunstig for Yngelen, hvorfor dens Huseren i Jylland er lettere at fatte. At de førstnævnte Biller, der levede i heelt eller halvt forraadnet Træ, maatte forsvinde, naar Skovbruget fik en saadan Udvikling, at man ikke beholdt de gamle raadnende Ege i Skoven, er en Selvfølge, og det sees ogsaa klart, at jo speciellere et Insects Fordringer til Leve- og Ynglestedets Beskaffenhed ere stillede, desto mere udsættes det for at bukke under i Kampen med Kulturen. Barkbillerne have saaledes huseret i vore Naaleskove, saalænge de ved Svampangreb svækkede Træer fik Lov til at staae, men efterat disse borttages, saasnart deres Udseende viser Tegn til Sygdommen, have Barkbillerne ikke længere noget Tilholdssted, og de maae gaae tilgrunde. Andre Insecter, der gjøre Skade paa de dyrkede Planter, ere derimod ligesaa hyppige som tidligere, og Kaalormene ødelægge Kaalen nu ligesaa hyppigt som forhen, trods Menneskenes Bestræbelser for at ødelægge dem. Myg og Fluer plage os nu ligesom tidligere, og de talløse Mængder, navnlig af Fluer, der stadig dræbes i vore Boliger ved Hjælp af mangfoldige, særdeles virksomme Ødelæggelsesmidler, synes ikke at have den ringeste Betydning for Formindskelsen.

Af det anførte synes at kunne drages den Slutning med nogenlunde Sikkerhed, at for mange Dyr's Vedkommende er den fremadskridende Kultur af afgjørende Betydning for deres Existens, idet Betingelserne for denne fuldstændigt forandres ved Kulturen, saaledes at de Dyr, der mangle Evne til at accommodere sig efter de forandrede Forhold, gaae tilgrunde. Bekkasinerne f. Ex. maae nødvendigviis forsvinde, naar de vaade Moser udtørres, da de umuligt kunne bore i fast Jord med deres lange, tynde og bløde Næb. Allikken bygger i hule Træer, men kan ogsaa indrette sig i Kirketaarne og lignende Steder, hvorfor dens Tilværelse ikke trues af det moderne Skovbrug. Stæren conserverer sig ved at blive Huusfugl, Fasanen kan maaske finde sig tilrette som halvild her i Landet, og om man saaledes ikke behøver at frygte for at komme til at leve i en Natur, der er blottet for Liv, saa er det dog en uundgaalig Følge af

Kulturen, at meget af dette Liv maa forsvinde. Det er kun Palliativer ad Lovgivningens Vei at ville forebygge f. Ex. Bekkasinernes Aftagen, da man dog ikke kan forhindre, at Moserne afgraves, at Aaløbene reguleres o. s. v., hvorved Betingelsen for deres Existents ophæves. Paa mit District er det strængt forbudt at skyde Fugle i Skoven undtagen Høge, *Astur*, og dog formaaer jeg ikke at bevare de Arter, der bygge i hule Træer. For at gjøre det maatte de gamle overmodne Skove bevares urørte, men dette stemmer ikke overeens med Nutidens Krav, og for dette maae de Fugle vige, for hvilke raadne Træer ere en nødvendig Livsbetingelse.

Jeg kan beklage, at Livet i Naturen bliver fattigere, men jeg indseer ikke, at der kan findes noget Middel til at bevare det, ei engang i dets nuværende Tilstand, endsigte at gjenopvække det til den Fylde, hvori jeg har kjendt det.

BEMÆRKNINGER AF UDGIVERNE

Forstraad Nicolai Holten blev født i Kjøbenhavn den 9. Februar 1815 som Søn af Mægler Mathias von Holten og Hustru Anna Sophie Nicoline Kramer. 1833 gik han som Forstelev til Bregentved og 1839 blev han Forstkandidat og Landmaaler. Efter dernæst at have tilbragt et halvt Aar paa Studierejse i Tyskland og Østerrig ansattes han 1842 som Skovrider paa Grevskaftet Knuthenborg; 1850 fik han Overtilsynet med Herlufsholms og Vedbygaards Skove, og endelig 1865 udnævntes han til kgl. Skovrider ved 6. Kronborgske — det nuværende Maarum — Skovdistrikt, hvor han virkede til sin Død den 5. Februar 1888. Han er Forfatter af forskellige forstlige og landøkonomiske Afhandlinger og havde, som den anerkendt dygtige Forstmand, han var, en Række Tillidshverv; han var saaledes Medlem af Forstekssaminationskommissionen og Censor ved Forstekssamen.

Manuskriptet til den her trykte Afhandling er ikke dateret; efter nøje Undersøgelse af de deri anførte Aarstal kan det dog med stor Sikkerhed fastslaas, at det maa være nedskrevet i 1884.

Af Forfatterens Datter, Professorinde Ida Ellinger, hvis velvillige Imødekommenhed det gengivne Portræt skyldes, blev det forefundet mellem hendes Faders efterladte Papirer og for nogen Tid siden overladt til undertegnede Skovrider A. Holten. Da jeg havde læst det, forekom det mig at indeholde saa meget af Værdi, navnlig til Belysning af, hvorledes Livsvilkaarene for vor Fauna har ændret sig, at jeg bad Kontorchef A. Koefoed læse det igennem og udtale sig om det, et Ønske, han mødte med en Beredvillighed og en Interesse, for hvilken jeg herved bringer ham min Tak. Det var

nu først Meningen, at kun det, der vedrørte Fuglene, skulde søges optaget i Dansk ornithologisk Forenings Tidsskrift, hvorfor en Af-skrift heraf blev tilstillet dettes Redaktør, Docent R. H. Stamm. Imidlertid fik denne, efter at have læst Uddraget, Lyst til at se hele Afhandlingen, og efter at have gjort sig bekendt med den foreslog han mig at lade den trykke i uforkortet Skikkelse. Selvfølgelig gik jeg med Glæde ind herpaa; det forekommer ogsaa mig, at Af-handlingen fortjener at læses som Helhed, og at det ikke blot vilde være Synd, men i Virkeligheden ganske uforsvarligt uden videre at bortskære større Partier.

Sluttelig skal jeg udtale det Haab, at den lille Afhandling, saa-ledes som den her foreligger, trykt i Overensstemmelse med Original-manuskriptet, i Fremtiden maa staa som et Minde om min afdøde Slægt-nings fine Iagttagelsesevne over for alt, hvad der rørte sig i Naturen.

Geelvang pr. Holte, Oktober 1925.

A. HOLTEN

Manuskriptet til ovenstaaende Meddelelser, et lille Kvarthæfte paa 28 tætskrevne Sider, bærer tydeligt nok Præg af at være en Ren-skrift; Sprogbehandlingen er meget omhyggelig, og den fine Skrift, med Datidens ejendommelige, ikke særlig stærkt udprægede gotiske Bogstavformer, staar prentet med en saadan Regelmæssighed, at man intetsteds er i Tvivl om, hvad der skal læses.

Ved Trykningen er Originalen nøje fulgt, ogsaa i ortografisk Hen-seende; vor moderne, noget udviskede Retskrivning vilde efter min Formening ikke passe rigtig godt sammen med den gammeldags, ofte lidt omstændelige Udtryksmaade; derimod er Interpункtionen, som paa sine Steder var noget mangelfuld, helt igennem gaet efter. Rene Skrivefejl, som iøvrigt kun yderst sjældent forekommer, er selvfølgelig ogsaa rettede.

For at lette Forstaaelsen er endvidere mange Steder de alminde-ligt benyttede, latinske Dyrenavne indskudte og andetsteds de danske; alle saadanne Tilføjelser er dog let kendelige ved at staa i skarpe Klammer, hvad der ogsaa gælder de Anmærkninger, som nogle faa Steder er tilføjede.

Paa en Kommentering eller Kritisering af de enkelte Angivelser har jeg iøvrigt ikke ment at burde inklade mig; den opmærksomme Læser vil formentlig, ogsaa uden en saadan Vejledning, ikke blot kunne glæde sig over det lille, ualmindeligt velskrevne Arbejde med de mange interessante Enkeltheder, men ogsaa kunne forstaa, at de Forudsætninger, hvorunder en aldrende Mand for over 40 Aar siden nedskrev disse gennem et langt Liv indsamlede Iagttagelser, nød-vendigvis i mange Henseender maa afvige fra dem, ud fra hvilke man i Nutiden betragter de samme Forhold.

Charlottenlund, November 1925.

R. H. STAMM